

y ganolfan cynllunio iaith
welsh centre for language planning

Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg: Tystiolaeth Grwpiau Ffocws Disbyblion

Comisiynwyd gan: Cyngor Gwynedd

Dyddiad: 31 Gorffennaf 2015

Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg: Tystiolaeth Grwpiau Ffocws Disgyblion

Awduron yr adroddiad
Kathryn Jones a Siwan Tomos

Gwaith maes
Siwan Tomos

IAITH Cyf.
Uned 2-4,
Parc Busnes Aberarad,
Castellnewydd Emlyn,
Sir Gâr, SA38 9DB

Ff 01239 711668
E post@iaith.eu
www.iaith.eu

Cynnwys

Rhagarweiniad	4
Canfyddiadau	6
Casgliadau ac argymhellion	13
Atodiad 1	17
Atodiad 2	52
Atodiad 3.....	53

Rhagarweiniad

1.1 Nod

Bwriad yr ymchwil hwn yw cyfrannu tystiolaeth o bersbectif plant a phobl ifanc i'r Ymchwiliad Craffu ar weithrediad Polisi Iaith Cyngor Gwynedd gan y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau. Comisiynwyd IAITH: Y Ganolfan Cynllunio Iaith i gynnal grwpiau ffocws gyda disgyblion ysgolion cynradd ac uwchradd er mwyn casglu gwybodaeth am eu profiadau a barn am addysg Gymraeg a'u defnydd o'r iaith o fewn yr ysgol. Cyflawnwyd y gwaith yn ystod Mehefin a Gorffennaf 2015.

1.2 Dull gwaith

Cynhaliwyd cyfanswm o 18 o grwpiau ffocws (gw. Atodiad 1) gyda disgyblion y Cyfnod Sylfaen (Blwyddyn 2), Cyfnod Allweddol 2 (Blwyddyn 6), Cyfnod Allweddol 3 (Blwyddyn 9¹) a Chyfnod Allweddol 4 (Blwyddyn 10²) mewn chwech ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd.

Dewiswyd yr ysgolion gan swyddogion y Cyngor mewn ymgynghoriad ag aelodau'r ymchwiliad i gynnig amrediad yn y sampl o ran maint yr ysgol, ardal a phroffil ieithyddol y disgyblion a'r gymuned leol, fel a ganlyn:

Dalgylch Bangor

- Ysgol Glancegin
- Ysgol Cae Top
- Ysgol Tryfan
- Ysgol Friars

Dalgylch Ardudwy

- Ysgol Cefn Coch
- Ysgol Tan y Castell
- Ysgol Ardudwy

Dalgylch Botwnnog

- Ysgol Nefyn
- Ysgol Sarn Bach
- Ysgol Botwnnog

Dewiswyd y disgyblion ar hap ar y cyd rhwng yr ysgolion a tîm IAITH. Cyfrannodd 63 disgybl i'r grwpiau ffocws cynradd. Roedd 38 ohonynt yn ferched a 25 yn fechgyn. Daeth 20 o'r disgyblion cynradd o gartrefi Saesneg³, 16 o gartrefi Cymraeg; a 27 o gartrefi dwyieithog⁴. O'r 50 disgybl uwchradd, roedd 25 geneth a 25 bachgen. Daeth 26 ohonynt o gartrefi Cymraeg, 15 o gartrefi Saesneg; a naw o gartrefi dwyieithog (Cymraeg a Saesneg). Cynhaliwyd pob grŵp ffocws trwy gyfrwng y Gymraeg. Gyda chaniatâd y cyfranogwyr, gwnaed recordiad sain o'r drafodaeth fel sail i'r cofnod ysgrifenedig a welir yn Atodiad 1.

Paratowyd cyfres o gwestiynau a gweithgareddau i ysgogi trafodaeth a chofnodi arferion iaith,

¹ Yn achos Ysgol Ardudwy, cafwyd 3 disgybl o flwyddyn 7, 2 disgybl o flwyddyn 8 a 5 disgybl o flwyddyn 9 yn grŵp CA3.

² Ar adeg cynnal y gwaith maes, nid oedd disgyblion Blwyddyn 11, 12 ac 13 ar gael i'w cynnwys yn y prosiect.

³ Rydym yn diffinio iaith y cartref yn ôl yr iaith a siaredir gan y rhieni neu rhiant (yn achos teuluoedd un rhiant).

⁴ 24 Cymraeg a Saesneg; 1 Cymraeg a Hebraeg, 1 Saesneg a Sbaeneg, 1 Saesneg ac Arabeg.

canfyddiadau a barn y disgyblion am:

- batrymau defnydd iaith yn yr ysgol;
- canfyddiadau am eu gallu a'u hyder yn y Gymraeg a'r Saesneg;
- canfyddiadau am fanteision dwyieithrwydd / amlieithrwydd;
- ymwybyddiaeth a chyfranogiad i'r Siarter Iaith a dylanwad hynny arnynt.

Tra bo cwestiynau craidd y grwpiau ffocws yn gyson i bob grŵp (gw. Atodiad 2), addaswyd y cwestiynau a'r tasgau i gyd-fynd ag oedran y disgyblion. Mae crynodeb o'r data a gasglwyd, fesul ysgol a chyfnod allweddol wedi ei gynnwys yn Atodiad 1.

Dylid cofio bod y dystiolaeth a gasglwyd gan y disgyblion yn dystiolaeth hunan-adroddedig. Er eu bod wedi cael eu dewis ar hap, nid yw'r disgyblion o reidrwydd yn gynrychioladol o boblogaeth yr ysgol. Yn ogystal, dylid ystyried nad yw'r disgyblion wedi rhoi darlun llawn a manwl o bob agwedd ar ddefnydd iaith yn yr ysgol o fewn cyfyngderau trafodaeth grŵp ffocws. Lle bo dyfyniadau o eiriau'r disgyblion, nid ydym wedi cywiro unrhyw wallau ieithyddol.

Canfyddiadau

2.1 Rhagarweiniad

Dengys tystiolaeth y grwpiau ffocws fod sefyllfa ieithyddol pob ysgol yn unigryw ac amrywiol. Am ddarlun o'r patrwm defnydd iaith a gweithrediad y polisi addysg fesul ysgol, dylid cyfeirio at yr wybodaeth a gyflwynir yn Atodiad 1. Yn yr adran hon, cynigir gorolwg o'r prif ganfyddiadau.

2.2 Iaith yr ysgol

Gofynnwyd i'r disgyblion fapio arferion iaith yr ysgol trwy:

- adnabod pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith y maent yn ei siarad, a
- beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith.

Roedd tystiolaeth y disgyblion yn cadarnhau bod y **penaethiaid a'r athrawon** ym mhob ysgol ar wahân i Ysgol Friars yn arddel y Gymraeg. Yn Ysgol Friars, ymddengys bod rhai athrawon pwnc⁵ penodol (tua 3 ohonynt) yn gwneud ymdrech arbennig i hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ac yn defnyddio llawer mwy o Gymraeg na gweddill staff yr ysgol.

Gwelir amrywiaeth yn yr iaith a ddefnyddir gan **gymorthyddion dosbarth, staff cefnogi** ac **athrawon cerddoriaeth**. Felly hefyd yn achos **staff ategol** – megis staff swyddfa, cogyddion, gofalwyr, technegydd, nyrs, goruchwylwyr amser cinio ac egwyl. Ysgolion Cefn Coch, Tan y Castell, Nefyn, Sarn Bach a Botwnnog yw'r mwyaf Cymraeg o ran iaith yr holl staff a gyflogir gan yr ysgol.

Ar y cyfan, Cymraeg yw'r iaith a siaredir gan y **disgyblion gyda'r athrawon** yn y dosbarth. Amrywia arferion iaith **disgyblion gyda'i gilydd** mewn gwersi. Dengys Tabl 1 prif batrwm defnydd iaith disgyblion tu hwnt i'r dosbarth.

Tabl 1: iaith disgyblion tu hwnt i'r dosbarth

Cymraeg yn bennaf	Cymraeg a Saesneg	Saesneg yn bennaf
Cefn Coch BI 2 Cefn Coch BI 6 Nefyn BI 2 Nefyn BI 6 Sarn Bach BI 2 Botwnnog BI 9 a 10	Cae Top BI 2 Sarn Bach BI 6 Tryfan BI 9 a 10 Arduwy BI 7,8,9	Cae Top BI6 Glancegin BI 2 Glancegin BI 6 Tan y Castell BI 6 ⁶ Arduwy BI 9 a 10 Friars BI9 a 10

⁵ Nid oedd y rhain yn athrawon Cymraeg.

⁶ Yn ôl y disgyblion, mae'r 'plant bach' yn siarad Cymraeg wrth chwarae.

Roedd iaith y cartref yn ddylanwad amlwg ar ddefnydd iaith y **disgyblion tu hwnt i'r dosbarth**. Roedd y disgyblion o gartrefi di-Gymraeg yn dueddol o ddefnyddio Saesneg yn bennaf, gyda hynny yn dueddol o droi'r siarad gyda disgyblion eraill i'r Saesneg. Yn achos disgyblion o gartrefi gyda un rhiant sy'n medru Cymraeg, disgyblion gyda mamau Cymraeg oedd yn fwy tueddol o arddel y Gymraeg na'r disgyblion gyda tadau Cymraeg.

“Saesneg da ni'n siarad ar yr iard. Ond tipyn bach-ish o Gymraeg. Ond dan ni'n siarad Cymraeg gyda'r athrawon” (Glancegin, Bl2)

“Everybody hates Cymraeg. Well not everybody. But mae'r rhan fwyaf o'r plant sy'n dod i'r ysgol yma yn siarad Saesneg adref” (Glancegin, Bl.6)

“Hannar Saesneg a hannar Cymraeg. It depends pwy chi'n siarad gyda” (Cae Top, Bl.2)

“Dwi wedi clywed rhai pobl yn siarad Cymraeg. Ond dy e ddim yn language cyntaf y rhan fwyaf ohonom ni. Mae e'n haws siarad Saesneg achos di mam a dad fi ddim yn gwybod Cymraeg” (Cae Top Bl. 6)

“Mae'n dibynnu sut ti'n teimlo at yr iaith” (Tryfan, Bl9&10)

“Be sy'n digwydd ar yr iard ydi ... ti'n clywed mwy o eiria Saesneg yn ganol y Gymraeg. Ond Cymraeg ydio run fath.” (Cefn Coch, Bl.6)

2.3 Iaith gwersi

Yn ogystal â mapio'r defnydd iaith ar draws yr ysgol gyfan, holwyd y disgyblion ymhellach ar agweddau o iaith y gwersi mathemateg, gwyddoniaeth a gwersi eraill yn gyffredinol gan dalu sylw yn benodol i iaith:

- yr athro gyda'r dosbarth cyfan;
- yr athro gyda disgyblion unigol;
- y disgyblion â'r athro;
- disgyblion gyda'i gilydd mewn gwersi;
- gweryllyfrau a thafleuni gwaith;
- defnydd o'r we; a
- gwaith cartref.

Yn y grwpiau cynradd, casglwyd tystiolaeth am brif batrwm defnydd iaith y dosbarth cyfan. Yn y grwpiau uwchradd, gofynnwyd i bob disgybl gofnodi ei brofiad unigol o (d)defnydd iaith yn ei (g)wersi mathemateg, gwyddoniaeth a gwersi eraill. Golyga hyn bod y tablau Defnydd Iaith Gwersi Uwchradd yn Atodiad 3 (Tablau 5 – 13) yn cynnig darlun mwy manwl, fesul ysgol, o ddwyieithrwydd ar waith wrth ddysgu ac addysgu.

Ceir peth amrywiaeth yn y defnydd o'r Gymraeg a dwyieithrwydd mewn gwersi mathemateg cynradd, gyda'r duedd mewn rhai ysgolion i addysgu'r pwnc yn ddwyieithog yn CA2 (Tabl 2). Ceir patrwm tebyg yn achos gwersi gwyddoniaeth a phynciau eraill yn ogystal (gw. Atodiad 1). Awgrymog, fodd bynnag, yw'r data o ran cynnig darlun manwl o arferion iaith addysgu dwyieithog.

Tabl 2: Defnydd Iaith Gwersi Cynradd: mathemateg

	Glan Cegin		Cae Top		Cefn Coch		Tan y Castell		Nefyn		Sarn Bach	
	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6
Athro gyda'r dosbarth	C	D	C	D	C	C	-	C	C	C	C	C
Athro gyda disgyblion unigol	C	C	C	D	C	C	-	C	C	C	C	C
Disgyblion gyda'r athro	SB	C	C	C	C	C	-	C	C	C	C	C
Disgyblion gyda'i gilydd	CB	S	D	S	C	C	-	D	C	C	C	C
Gwerslyfrau a thafleuni gwaith	-	D	C	D	C	D	-	C	C	C	C	C
Defnydd o'r we	C	S	C	S	-	S	-	S	S	S	-	S
Gwaith cartref	*C/D	CB	C	D	D	CB	-	D	C	C	C	C

Allwedd: - = dim data; **C** = Cymraeg; **D** = Dwyieithog; **S** = Saesneg; **CB**=Cymraeg yn bennaf; **SB**=Saesneg yn bennaf;

*C/D=Yn ysgol Cae Top roedd rhai o ddisgyblion bl.2 yn cael llyfr Cymraeg yn unig tra bod eraill yn derbyn un Cymraeg ac un Saesneg.

Yn achos yr ysgolion cynradd ac uwchradd fel ei gilydd, defnyddir Saesneg yn bennaf ar gyfer defnydd o'r we a rhwng rhai plant a'i gilydd.

2.4 Canfyddiadau am allu a hyder

Nod y Polisi Iaith yw “sicrhau bod holl ddisgyblion y sir yn meddu ar sgiliau ieithyddol priodol yn y Gymraeg a'r Saesneg” gan roi'r cyfrifoldeb ar yr ysgolion i “sicrhau darpariaeth addas i ganiatáu i bob disgybl ddatblygu'n hyfedr ddwyieithog”. Gofynnwyd i'r disgyblion adrodd ar eu canfyddiad o'u sgiliau yn y Gymraeg a'r Saesneg; yn gyffredinol, wrth wneud gwaith ysgol, adref ac yn gymdeithasol.

Dengys adroddiadau'r grwpiau ffofws yn Atodiad 1 fod cryn amrywiaeth yn yr atebion a gafwyd. Lleiafrif o'r disgyblion ym mhob grŵp oedran sy'n teimlo bod eu sgiliau iaith yn gyfartal (Tabl 3).

Tabl 3: Nifer y disgyblion sy'n adrodd bod ganddynt sgiliau Cymraeg a'r Saesneg cyfartal

	Yn gyffredinol	Gwaith ysgol	Adref	Yn gymdeithasol
CA1(n=25)	9	6	10	10
CA2 (n=38)	10	13	7	13
CA3 a 4 (n=50)	4	13	3	11

Mae canfyddiadau'r disgyblion o 'sgiliau' iaith yn dueddol o gyd-fynd ag amlder eu defnydd o'r Gymraeg a Saesneg mewn cyd-destunau neu 'beuoedd' penodol. Yn y grwpiau ffofws, roedd pob disgybl yn gallu mynegi ei hunan yn rhugl ar lafar yn Gymraeg, gan gynnwys yr 'hwyrdyfodiad' yn eu plith. Felly hefyd disgyblion Ysgol Friars er eu bod yn troi i'r Saesneg wrth drafod gyda'i gilydd. Fodd bynnag, roedd yn nodwedd o iaith rhai plant ar draws y sampl eu bod yn plethu defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg gyda'i gilydd wrth drafod ymhlith ei gilydd a chyfrannu i weithgareddau'r grŵp.

2.5 Manteision dwyieithrwydd

Er mwyn canfod ymwybyddiaeth disgyblion am ddwyieithrwydd, holwyd am fanteision ac anfanteision medru dwy iaith. Ni fynegwyd unrhyw anfanteision dros fod yn ddwyieithog. Roedd nifer o ddisgyblion Blwyddyn 2 yn methu ateb y cwestiwn. “*I don't know. Fi just yn.*” (BI2. Glan Cegin); “*Fi'n cal hwyl yn siarad Cymraeg*” (BI2. Cae Top). I'r plant ieuengaf, medru 'cyfathrebu' yn y ddwy iaith yw'r mantais amlycaf, sef:

- Deall beth mae pawb yn ei ddweud
- Gallu siarad gyda pobl arall
- Dysgu pobl eraill sut i siarad Cymraeg.

Yn ogystal â 'chyfathrebu', roedd disgyblion Blwyddyn 6 yn rhagweld manteision wrth drosglwyddo i'r ysgol uwchradd:

- Dewis ysgol rhwng Tryfan a Friars
- *"Ti'n cael head start yn yr ysgol uwchradd"*
- *"Wyt ti efo advantage yn ysgol uwchradd yn wersi iaith"*

Roedd disgyblion Bl 6 hefyd yn nodi'r cysylltiad rhwng iaith a hunaniaeth a bod statws a gwerth i'r Gymraeg.

- *"Mae e'n neud i ni deimlo ein bod ni'n rhan o'r wlad – so os da ni'n Saesneg a methu siarad Cymraeg da ni ddim yn teimlo yn rhan o betha"* (Cefn Coch)
- *"Mae pobl yn respecto ti"* (Cae Top)

Roedd disgyblion yr **ysgolion uwchradd** i gyd yn gallu trafod dwyieithrwydd, gyda disgyblion Friars y fwy ymwybodol o'r manteision na'r disgyblion uwchradd eraill. Roedd disgyblion Bl 9 a Bl 10 yn rhestru manteision cyfryngol (instrumental); affeithiol (affective) ac hunaniaethol am ddwyieithrwydd:

- gwell cyfle am swyddi yn gyffredinol a chyfle i ennill swyddi gwell;
- haws dysgu ieithoedd ychwanegol;
- medru cyfathrebu gyda grŵp eang o bobl;
- *"mae'n cŵl gallu siarad dwy iaith"*;
- help cadw'r Gymraeg yn fyw ac yn dda i'n traddodiad ni yng Nghymru;
- edrych yn dda ar y CV;
- mwy clyfar os yn medru dwy iaith neu ragor;
- mae'r Gymraeg yn rhan o'n hanes ni;
- medru cyfieithu;
- magu hyder;
- bod yn fwy diddorol fel unigolyn;
- agor drysau a rhoi cyfleoedd gyda gwaith, ysgol, yn gymdeithasol;
- iaith gyfrinachol pan ti dramor.

2.6 Dewis cyfrwng iaith gwaith ysgol

Holwyd y disgyblion a fyddent yn dewis gwneud eu gwaith ysgol yn Gymraeg neu yn Saesneg petai'r dewis ganddynt.

Tabl 4: Nifer y disgyblion yn ôl eu dewis cyfrwng iaith gwaith ysgol

	Cymraeg	Saesneg	Dwyieithog (Cymraeg a Saesneg)	Amlieithog	Dim yn gwybod	Cyfanswm
CA1	20	2	3			25
CA2	21	6	9	2		38
CA3 a 4⁷	12	11	5		1	29
Cyfanswm	53	19	17	2	1	92

Byddai'r mwyafrif o'r disgyblion cynradd yn dewis dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg petai'r dewis ganddynt. Roedd rhai yn dewis o ganlyniad i arfer defnyddio Cymraeg a'r hyn sy hawsaf iddynt. Cafwyd tystiolaeth gan yr hwyrdyffodiaid yn y grwpiau ffofws eu bod hwythau yn fodlon gyda dilyn y cwricwlwm trwy gyfrwng y Gymraeg.

- “Dwi wedi arfer siarad Cymraeg yn yr ysgol.” (Tryfan)
- “Dwi'n licio siarad Cymraeg achos mae'n hawdd di'?” (Cefn Coch)
- “Y ganolfan iaith wedi newid popeth. Dwi'n gallu siarad Cymraeg.” (Nefyn)

Gwelwyd patrwm dewis iaith addysg mwy cymysg yn yr ysgolion uwchradd. Yn Ysgol Tryfan, dywedodd wyth o'r deg disgybl y buasent yn dewis dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg. Ym Motwnnog, pedwar o'r deg disgybl fyddai'n dewis Cymraeg a phump fyddai'n dewis dysgu yn ddwyieithog. Yn Ysgol Friars, dywedodd un o'r deg disgybl y byddai'n dewis gwneud gwaith ysgol yn ddwyieithog. Dywedodd y naw arall y buasent yn dewis Saesneg. Teimlai un o ddisgyblion Friars ei (f)bod yn colli'r Cymraeg oedd ganddo/i wrth astudio trwy gyfrwng y Saesneg yn unig:

- “Dwi'n teimlo ein bod ni'n colli ein Cymraeg gan bod ni ddim yn siarad e gyda ffrindiau nac mewn gwersi. Dydio ddim yn rhoi practice Ond os bydde ti'n cael gwersi yn Gymraeg bydde Cymraeg ti'n gwella. Os ti'n dechre gyda'r ddau iaith hanner a hanner yn Blwyddyn 7 bydd e'n iawn. Bydd ti'n gallu neud y ddau yr un fath.”

2.7 Trafodaethau am ddefnyddio'r Gymraeg neu ddwyieithrwydd/amlieithrwydd yn yr ysgol

Prin oedd y dystiolaeth gan y disgyblion am drafodaethau am ddefnyddio'r Gymraeg neu ddwyieithrwydd/amlieithrwydd yn yr ysgol oedd yn eu cynnwys nhw. Adroddodd tri grŵp fod y cyngor ysgol wedi trafod a chynllunio ar gyfer cynyddu'r defnydd o Gymraeg yn yr ysgol. Gan amlaf, adroddwyd mai athrawon oedd yn gosod, monitro a mynnu cydymffuriaeth â rheol i siarad Cymraeg. Isod rhestrir yr agweddau 'newid ymddygiad' cadarnhaol a negyddol o safbwynt y disgyblion.

⁷ Ar gais y prifathro, ni holwyd disgyblion Ysgol Arduwy am eu dewis cyfrwng iaith addysg.
YMCHWILIAD CRAFFU ADDYSG GYMRAEG:TYSTIOLAETH GRWPIAU FFOFWS DISGYBLION

Agweddau cadarnhaol

- Athrawon yn dweud yn garedig am beidio siarad Saesneg (cynradd)
- Trafodaethau ar y cyngor ysgol ar sut i wella'r iaith a sefydlu 'buddies buarth' er mwyn i blant Blwyddyn 6 siarad gyda phlant bach (cynradd)
- Dadleuon o fewn cylchoedd ffrindiau yn fwy iach nag athrawon yn dweud y drefn (uwchradd)
- Clwb C – “*Netho nw ddechre clwb o'r enw Clwb C oedd yn rili dda' sef clwb oedd yn paru plant 'sydd yn dda am siarad Cymraeg gyda rhai sydd ddim mor gryf. Fatha buddies i bobl gal marfer. Odd y 6ed yno hefyd*”. (uwchradd)

Agweddau negyddol/ aneffeithiol

- Cael ffrae am siarad Saesneg (cynradd)
- Sgipio a canu'n Gymraeg. Neb yn hoffi hynny – teimlad eu bod yn gorfod chwarae mewn ffordd arbennig (cynradd)
- “*Athrawon yn swnian ac yn gweiddi arnom ni i siarad Cymraeg*” (uwchradd)
- Gwasanaeth am ddefnyddio iaith. Teimlo bod yr ysgol yn siarad lawr â nhw (uwchradd)
- “*Ymwelwyr yn dod i'r neuadd i siarad gyda ni. Pobl o'r council a pethau. Dydi o ddim yn gweithio ac mae'n boring. Mae'n teimlo'n pushed*.” (uwchradd)
- Posterï – “*neb yn talu sylw*”, “*dyn nhw ddim yn helpu lot*” (uwchradd)

2.8 Siarter Iaith

Holwyd y plant os oeddent wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith. Roedd gan aelodau pob grŵp ffocws cynradd, heblaw grŵp Blwyddyn 2 yn Ysgol Glancegin, rhyw brofiad ac ymwybyddiaeth o'r Siarter Iaith.

I'r mwyafrif, caiff y Siarter ei gynrychioli gan ddarlun o fynydd ar y wal sy'n mesur a chofnodi eu hymdrech i siarad Cymraeg. Yn gyffredinol, roedd y disgyblion yn gefnogol i'r syniad ac yn teimlo ei fod yn annog plant i ddefnyddio Cymraeg. “*Dwi'n hoffi cyrraedd y top. It makes me feel like I've worked hard and done something good*” (Cae Top, Bl.2)

Gwnaed y sylw mai'r athrawon oedd yn penderfynu lle oedd y plant ar y mynydd a bod y cynllun y fwy perthnasol i ddisgyblion sydd ddim yn hollol hyderus neu rhugl. “*Dio ddim yn ddefnyddiol i rai fel ni sydd yn siarad Cymraeg drwy'r amser*.” (Cefn Coch, Bl. 6). “*Netho ni neud o am flwyddyn ond nawr ma pawb di anghofio amdano fo*.” (Nefyn, Bl. 6)

Casgliadau ac Argymhellion

3.1 Casgliadau

Mae'r data o'r 18 grŵp ffocws a gynhaliwyd mewn chwech ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd gyda disgyblion CA1, CA2, CA3 a CA4 yn cynnig cipolwg o safbwynt disgyblion ar rai o'r materion sy'n ymwneud â gweithrediad polisi iaith addysg y Cyngor.

Tra bod y penaethiaid ac athrawon yn medru, ac yn arddel, y Gymraeg, ceir nifer o ysgolion ble mae amgylchedd ieithyddol Gymreig yr ysgol yn cael ei ddylanwadu gan ddiffyg gallu Cymraeg rhai cymorthyddion a staff eraill. Gellid cryfhau amgylchedd Cymreig rhai ysgolion trwy gynnig cefnogaeth i staff presennol ddysgu'r Gymraeg ac i sefydlu gofynion ieithyddol swyddi wrth benodi staff newydd.

Yn Ysgol Friars, roedd disgyblion BI9 a BI10 a gyfwelwyd yn medru cyfrannu'n llawn i grŵp ffocws a gynhaliwyd yn Gymraeg. Roedd rhai athrawon pwnc yn gwneud ymdrech i hyrwyddo a defnyddio'r Gymraeg. Roedd pob un o'r disgyblion yn ymwybodol o fanteision dwyieithrwydd ac un, yn enwedig, yn difaru nad oedd yr ysgol yn cynnig cyfle i gynnal sgiliau Cymraeg disgyblion. Awgryma'r dystiolaeth, y byddai cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd Ysgol Friars yn fanteisiol i ddatblygiad sgiliau dwyieithog disgyblion yn unol â pholisi'r Cyngor.

Gwelwyd defnydd helaeth o'r Saesneg wrth i ddisgyblion ddefnyddio'r we. Dengys y dystiolaeth gan rai disgyblion bod modd i bob ysgol ddefnyddio'r Gymraeg ar gyfer yr agwedd hon o addysgu.

Mae'r arfer o siarad Saesneg gyda ffrindiau a phob cyfle tu hwnt i'r dosbarth yn gryf iawn gan rai disgyblion ac mewn rhai ysgolion yn fwy na'i gilydd. Mae'r duedd i blant o deuluoedd di-Gymraeg, yn enwedig, i gyfyngu eu defnydd o'r Gymraeg i ystod o gyd-destunau addysgu cyfyngedig yn ffenomenon gyffredin (e.e. Gruffudd 2000; Ó Riagáin et.al. 2008). Dengys ymchwil fod tuedd i fechgyn, yn enwedig, ymwrthod ag ymddygiad (gan gynnwys ymddygiad ieithyddol) sy'n cael ei orfodi arnynt gan bobl mewn awdurdod a bod hyn yn dwysáu yn ystod cyfnod yr arddegau (e.e. Hodges 2011; Thomas & Roberts 2011; Thomas et al. 2012).

Ar y cyfan, roedd y disgyblion yn gefnogol o'r Gymraeg. Awgryma data'r grwpiau ffocws bod gwerthoedd negyddol tuag at y Gymraeg gan rai disgyblion o gefndiroedd di-Gymraeg mewn rhai ysgolion. Amlygwyd, yn ogystal, nad yw disgyblion o reidrwydd yn cael eu cynnwys mewn trafodaethau am y Siarter Iaith nac yn cael cynnig eu syniadau eu hunain dros arferion ieithyddol yr ysgol. Gwelwyd hefyd bod beirniadu a chosbi disgyblion am siarad Saesneg yn wrthgynhyrchiol. Buasai cynnal sesiynau ymwybyddiaeth iaith gyda disgyblion a rhieni ynghyd â chynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am arferion iaith yn yr ysgol yn fodd o ymateb i unrhyw werthoedd negyddol ac i feithrin perchnogaeth y disgyblion ar bolisi iaith yr ysgol.

Cymharol fychan yw'r nifer o ddisgyblion sy'n ystyried bod ganddynt sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob agwedd o'u bywydau. Nid yw hyn o reidrwydd yn arwydd o ddiffyg llwyddiant y Polisi Iaith. Caiff sgiliau ieithyddol disgyblion eu hogi trwy arferion cymdeithasol beunyddiol tu hwnt i'r ysgol yn ogystal â'u profiadau addysgol. Di-sail yw'r rhagdybiaeth y dylai pob person dwyieithog feddu ar yr un 'lefel' yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob cyd-destun megis y byddai unigolyn uniaith Saesneg (gweler, er enghraifft, Baker 2011). Serch hynny, mae lle i athrawon ynghyd â disgyblion a'u rhieni i dalu sylw penodol at sut y gellir datblygu sgiliau sydd mor hyfedr â phosib yn y ddwy iaith tra yn yr ysgol. Byddai modd cysylltu hyn â gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol.⁸

Cymysg yw'r defnydd o'r Gymraeg a Saesneg wrth addysgu a dysgu, gyda rhai ysgolion a rhai athrawon yn gwneud mwy o ddefnydd o'r ddwy iaith na'i gilydd. Mae'r ddatl am addysgu'n ddwyieithog a'r angen i ddatblygu addysgeg sy'n addas ar gyfer gymdeithas sy'n fwyfwy amlieithog yn fater rhyngwladol yn ogystal â bod yn flaenoriaeth i Gyngor Gwynedd (gweler e.e. May 2013; Cenoz & Gorter 2015). Awgryma dystiolaeth yr ymchwil hwn fod angen cysoni yr hyn a olygir wrth addysg dwyieithog a gwirio i ba raddau y mae athrawon yn trawsieithu⁹n fwrriadol ac effeithiol i ddatblygu medrau dwyieithog pob disgybl.

3.2 Argymhellion

- 1 Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg rhai ysgolion, dylai'r Cyngor i) sicrhau cefnogaeth i gymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter Iaith a derbyn hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith drwy gynnal cyrsiau addas; a ii) gryfhau'r drefn o sefydlu gofynion ieithyddol swyddi mewn ysgolion wrth benodi staff newydd.
- 2 Er mwyn cynnal a datblygu sgiliau Cymraeg disgyblion yn unol â pholisi y Cyngor, dylai Ysgol Friars, gyda chefnogaeth y Cyngor, adnabod cyfleoedd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws cwricwlwm a bywyd yr ysgol.
- 3 Er mwyn gwella cyfleoedd disgyblion i ddefnyddio'r we trwy gyfrwng y Gymraeg, dylai ysgolion wneud defnydd mwy helaeth o'r gwefannau, deunyddiau ac adnoddau ar-lein Cymraeg. Dylai'r Cyngor gefnogi'r ysgolion i gyflawni hyn, lle bo'n briodol.
- 4 Er mwyn cefnogi disgyblion o gartrefi di-Gymraeg i arddel y Gymraeg, dylai ysgolion a'r Cyngor ddatblygu dulliau (megis sesiynau ymwybyddiaeth iaith, sgysiau gyda darpar disgyblion/rhieni, ac ati) i sefydlu agweddau sy'n rhoi gwerth ar y Gymraeg a dwyieithrwydd. Dylid sicrhau bod arferion da sy'n bodoli eisoes yn cael eu rhannu.
- 5 Er mwyn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei wthio ar ddisgyblion mewn modd gorfodol, dylai'r ysgolion gynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am Bolisi Iaith y Cyngor, Y Siarter Iaith ac arferion iaith yr ysgol gan sicrhau eu perchnogaeth hwythau ar y polisi. Dylai pob ysgol sicrhau bod cyfleoedd i ddisgyblion deall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.

⁸ learning.gov.wales/resources/browse-all/nlnf/?lang=cy

⁹ Gweler, er enghraifft, Garcia (2009) am ddatblygiad pellach o'r cysyniad o 'drawsieithu' a fathwyd gan Cen Williams (1996; 2000).

- 6 Dylid rhannu arferion da sy'n bodoli o safbwynt cefnogi ac annog defnydd disgyblion o'r Gymraeg mewn modd adeiladol, gan osgoi arferion gan rai athrawon sydd yn creu adwaith negyddol, wrthgynhyrchiol.
- 7 Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gyd-weithio gydag ysgolion i: i) blethu'r polisi i ddatblygu sgiliau dwyieithog hyfedr gyda gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol; a ii) sefydlu'r arfer bod pob athro pwnc yn y cyfnod cynradd ac uwchradd yn monitro ac yn adrodd ar ddatblygiad sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl mewn adroddiadau cynnydd ac yn trafod eu datblygiad gyda'r disgybl a'u rhieni ar achlysur nosweithiau rhieni.
- 8 Er mwyn cryfhau a chysoni Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, dylai'r Cyngor ddiffinio yr hyn ydyw dysgu dwyieithog, gan gyd-weithio gydag ysgolion a sefydliadau hyfforddi athrawon i sefydlu addysgeg dwyieithog gadarn sy'n addas ar gyfer holl ysgolion a disgyblion yr Awdurdod a meithrin sgiliau trawsieithu ymysg y staff.

- Baker, C. 2011 *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* (5th edition), Clevedon: Multilingual Matters.
- Cenoz, J. and Gorter, D. (eds) 2015 *Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging*, Cambridge: Cambridge University Press.
- García, O. 2009 *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*, Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gruffudd, H. 2000 'Planning for the use of Welsh by young people'. In C.H. Williams (ed.) *Language Revitalization: Policy and Planning in Wales*, pp. 173 -207.
- Hodges, Rh. 2011 'Towards the Light / Tua'r Goleuni?' Welsh Medium Education for the non-Welsh-speaking in South Wales: A Parent's Choice in *International Conference of Minority Languages Tartu, Estonia 2009 Conference Proceedings*, Esuka-Jeful 2-1.
- May, S. (ed.) 2013 *The Multilingual Turn: Implications for SLA, TESOL, and Bilingual Education*, New York: Routledge.
- Ó Riagáin, P., Williams, G. & Moreno, F.X.V. 2008 *Young People and Minority Languages: Language Use Outside the Classroom*, Dublin: Centre for Language and Communication Studies, Trinity College, Dublin.
- Thomas, E. M. and Roberts, D. B. 2011 'Exploring bilinguals' social use of language inside and out of the the minority language classroom', *Language and Education*, 25(2), 89-108.
- Thomas, E. M., Lewis, W. G., Apolloni, D. 2012 'Variation in language choice in extended speech in primary schools in Wales: implications for teacher education', *Language and Education*, 16(3), 245-261.
- Williams, Cen. 1996 'Secondary education:teaching in the bilingual situation'. In C. Williams, G. Lewis & Cen Williams (eds) *The Language Policy: Taking Stock*, Llangefni: CAI.
- Williams, Cen. 2000 'Welsh-medium and bilingual teaching in the further education sector', *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 3 (2), 129-148.

Atodiad 1

Manylion y grwpiau ffocws

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Glancegin	5 o flwyddyn 2 6 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 1 o gartref uniaith C 5 o gartref C/S (tadau yn siarad Cymraeg)
17.6.15	Ysgol Tryfan	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	6 o gartrefi C 2 o gartref S 2 o gartref C/S
18.6.15	Ysgol Cae Top	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 5 o gartrefi dwyieithog (ieithoedd yn cynnwys Sbaeneg/Arabeg/)
19.6.15	Ysgol Cefn Coch	6 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	2 o gartref Cymraeg 7 o gartrefi C/S 2 o gartref S
19.6.15	Ysgol Tan y Castell	9 o flwyddyn 6	5 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S
19.6.15	Ysgol Ardudwy	3 o flwyddyn 7 5 o flwyddyn 9 2 o flwyddyn 8 10 o flwyddyn 10	14 o gartrefi uniaith C 3 o gartrefi C/S 3 o gartrefi S
25.6.15	Ysgol Nefyn	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith S 4 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 1 o gartref C/S 3 o gartref uniaith C
25.6.15	Ysgol Sarn Bach	4 o flwyddyn 2 8 o flwyddyn 6	2 o gartref C/S 2 o gartref uniaith S 1 o gartref uniaith C 3 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S 1 o gartref C/Hebraeg
6.7.15	Ysgol Friars	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 8 o gartref uniaith S
7.7.15	Ysgol Botwnnog	5 o flwyddyn 9 4 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 6 yn dod o gartref C 2 yn dod o gartref S

Ysgol Glancegin

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Glancegin	5 o flwyddyn 2 6 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 1 o gartref uniaith C 5 o gartref C/S (tadau yn siarad Cymraeg)

Grŵp bl. 2 (Glancegin)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth - Bob amser yn siarad Cymraeg, erioed wedi ei glywed yn siarad Saesneg.
- Athrawon - Bob amser yn siarad Cymraeg.
- Staff y swyddfa - Cymraeg gyda'r plant ond ymwybodol eu bod yn siarad yn Saesneg rhan amlaf gyda'r rhieni.
- Staff sy'n helpu amser chwarae - Pob un ond un yn siarad Cymraeg.
- Amser cinio - Hanner y gwagedd cinio yn siarad Cymraeg a hanner arall ddim. Plant yn dueddol o ofyn yn Saesneg gan mai Saesneg yw iaith arferol y gegin.
- Disgyblion yn siarad Saesneg gyda'i gilydd fel arfer. Rhai yn siarad Cymraeg gyda'i gilydd ond y rhan fwyaf yn Saesneg.

"Saesneg da ni'n siarad ar yr iard. Ond tipyn bach-ish o Gymraeg. Ond dan ni'n siarad Cymraeg gydag athrawon."

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwaith ysgol - *"Da ni'n neud gwaith yn Gymraeg ond weithia yn Saesneg."*
- Cofrestr - Cymraeg bob tro.
- Amser chwarae - Saesneg
- Chwarae yn y dosbarth - Cymraeg
- Amser cinio - Saesneg.
- Gwasanaeth - Cymraeg. *"Weithia chydig bach o Saesneg"*.
- Darllen yn y dosbarth - Hanner a hanner sef un llyfr Cymraeg ac un Saesneg.

Iaith Gwersi

Disgyblion blwyddyn 2 ddim yn adnabod gwyddoniaeth fel pwnc ac felly ddim wedi ateb ar hwnnw.

- Yr athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn Mathemateg a phynciau arall.

- Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda disgyblion unigol mewn Mathemateg a phynciau arall.
- Y disgyblion yn siarad ‘dipyn bach’ o Gymraeg gyda’r athro. Os yn gofyn cwestiwn gwneud hynny yn Saesneg ond ymateb yn Gymraeg o bryd i’w gilydd. Ond Saesneg yn bennaf.
- Y disgyblion yn siarad Cymraeg gyda’i gilydd yn y dosbarth fel arfer. Ond weithiau yn gwneud yn Saesneg.
- Defnyddio rhaglenni cyfrifiadurol Cymraeg – dim ond yn Gymraeg. (Ond adref yn Saesneg “*Dwi’n hoffi gwefan CBeebies.*”)
- Gwaith cartref yw darllen i ddisgyblion blwyddyn 2. Rhai disgyblion yn cael llyfrau Cymraeg yn unig ond rhai yn cael Cymraeg a Saesneg. Disgyblion yn synnu bod yna lyfrau Saesneg i rai plant.
“*What...you have y llyfr darllen Saesneg?*”

2. Ydych chi’n teimlo eich bod chi’n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 5/5 yn well am siarad Saesneg
- 3/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg - 2/5 well yn Saesneg
- 5/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 5/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol (er yn nodi nad oedden nhw’n cymdeithasu y tu allan i’r ysgol oni bai gyda’r teulu.)

3. Beth sy’n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

O gael llonydd i weithio mewn grwpiau roedd y criw yn llithro yn rhwydd iawn o’r Gymraeg i’r Saesneg ac yn ôl. Roedd y drafodaeth yn hollol ddwyieithog.

- Deall beth mae pawb yn ei ddweud
- “*I don’t know. Fi just yn*”

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi’n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

5/5 eisiau gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg. Un yn nodi ei bod yn hoffi gallu ysgrifennu yn Gymraeg. A phawb arall yn cytuno.

5. Ydych chi’n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Dim unrhyw ymwybyddiaeth o drafodaeth am iaith yn yr ysgol.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau’r Siarter Iaith?

Dim gwybodaeth na phrofiad ymwybodol o’r Siarter Iaith.

Grŵp bl. 6 (Glancegin)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth a dirprwy – Cymraeg bob amser
- Athrawon i gyd yn siarad Cymraeg bob amser
- Merched cinio – Un yn medru siarad Cymraeg ond un methu siarad Cymraeg felly pawb yn dueddol o siarad Saesneg gyda nhw.
- Plant fel arfer yn siarad Saesneg gyda'i gilydd – ond yn siarad Cymraeg pan maent yn y dosbarth.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Prosiect 21 (gweithdai perfformio a sioe) – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Cofrestr Cymraeg
- Canu yn y neuadd – Cymraeg
- Sioe Ysgol (Nadolig) – Cymraeg
- Mathemateg – Saesneg
- Amser Aur (gwobrwyo ymddygiad da – dewis y disgyblion) – Saesneg
- Amser dangos – Cymraeg a Saesneg yn dibynnu ar beth ma nhw eisiau.

“Weithiau neud e'n Saesneg achos mae e'n easier. Pan chi'n chwilio am information ar y we, mae e'n Saesneg.” Disgyblion wedi cael gofyn i wneud yn Saesneg.

- Ar ôl i mi gwestiynu pam bod iaith y dosbarth yn wahanol i iaith yr iard *“Everybody hates Cymraeg. Well not everybody. But mae'r rhan fwyaf o'r plant sy'n dod i'r ysgol yma yn siarad Saesneg adref.”*

Iaith gwersi

- Athro gyda'r dosbarth mewn Gwyddoniaeth yn Gymraeg
- Athro gyda'r dosbarth mewn Mathemateg yn ddwyieithog
- Athro gyda'r dosbarth mewn gwersi cyffredinol yn ddwyieithog. (egluo tasgau)
- Athro gyda unigolion yn Gymraeg mewn Gwyddoniaeth a Mathemateg.
- Disgyblion gyda'r athro yn Gymraeg bob amser
- Disgyblion yn Saesneg bob amser
- Taflenni/Gwerslyfrau – dwyieithog bob amser
- Unrhyw ddefnydd o'r we yn digwydd yn Saesneg
- Taflenni gwaith cartref a cyflawni gwaith cartref yn bennaf yn Gymraeg ond ag elfennau dwyieithog e.e. nodyn egluro yn Saesneg
- Darllen – dwyieithog. Dau lyfr ar un adeg bob tro.
- Wrth wneud gwaith grŵp - trafod yn Saesneg ond adrodd nol i'r dosbarth yn Gymraeg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/6 yn meddwl bod ei sgiliau Saesneg a Cymraeg yn gyfartal
- 4/6 yn teimlo eu bod yn well am siarad Saesneg
- 3/6 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 3/6 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 3/6 yn gyfartal am siarad Cymraeg adref
- 3/6 yn well am siarad Saesneg adref
- 6 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Y ffaith bod yn medru siarad 2 iaith.
- Gallu siarad i bobl Saesneg a Cymraeg
- *“Mae o'n dda oherwydd pan mae rhywun yn dod fyny i ti a mae nhw siarad Cymraeg ti gallu siarad Cymraeg yn ôl ac pam mae na rhywun yn dod i siarad Saesneg i ti mae ti'n gallu siarad nôl yn Saesneg.”*
- Dewis ysgol uwchradd rhwng Tryfan a Friars.

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- Pawb yn hapus i wneud gwaith ysgol yn Gymraeg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Mae'r athro yn dweud *‘You're lucky to be able to talk two languages because not many people can.’*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Ymwybodol o'r siarter iaith. Disgrifio fel mynydd sydd angen ei ddringo (darlun o fynydd ar y wal). *“Ti'n cael symud lan y llun o'r mynydd pan ti'n neud ymdrech i siarad Cymraeg. Mae pobl ar y top yn siarad Cymraeg drwy'r amser. Mae fel rhyw fath o scoring system. Mae pawb eisiau cyrraedd y top. Ti'n cael breichled coch am gyrraedd y top.”*

Ysgol Cae Top

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
18.6.15	Ysgol Cae Top	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 5 o gartrefi dwyieithog (ieithoedd yn cynnwys Sbaeneg ac Arabeg)

Grŵp bl. 2 (Cae Top)

Roedd y grŵp yma yn fwy ymwybodol na un o'r grwpiau eraill am ieithoedd gwahanol. Roedd nifer o'r plant wedi treulio cryn dipyn o amser mewn gwledydd eraill ac â rhiant a oedd yn siarad iaith arall. Nododd y prifathro hefyd bod dau o'r plant wedi cael bwloch yn eu haddysg Gymraeg tra oeddent mewn ysgolion mewn gwledydd eraill.

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon - Cymraeg
- Cymorthyddion – Cymraeg yn bennaf
- Staff swyddfa – Cymraeg
- Staff cinio – Saesneg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr – Cymraeg
- Gwasanaeth - Cymraeg (canu yn Gymraeg, cyflwyno yn Gymraeg)
- Mynd i'r parc – Cymraeg pan yn siarad gyda'r athrawon/cymorthyddion ond Saesneg gyda'i gilydd.
- Clwb brechwast - Saesneg neu Cymraeg. (Hanner yr gofawyr yn Gymraeg a hanner yn Saesneg).
- Clybiau (Hanner awr, coginio, hwyl). Cymraeg bob tro.
- Chwarae – *“Hannar Saesneg a hanner Cymraeg. It depends pwy chi'n siarad gyda.”*
- Cyfrifiaduron – Cymraeg
- Amser cinio – *“Saesneg achos dyw'r dinner ladies ddim yn siarad Cymraeg.” “Little bit of Cymraeg ond mwy Saesneg.”*
- Gwyddoniaeth a Mathemateg
- Seren yr Wythnos – Bob dydd Gwener – yn Gymraeg. Cael sticer am siarad Cymraeg.

Iaith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Gwyddoniaeth
- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Mathemateg

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi yn gyffredinol
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn Gwyddoniaeth
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn Mathemateg.
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn gwersi yn gyffredinol
- Disgyblion yn siarad gyda'i gilydd yn ddwyieithog mewn Mathemateg, Gwyddoniaeth a gwersi eraill.
- Mae gwर्सlyfrau a thafenni gwaith bob amser yn Gymraeg
- Defnyddio cyfrifiaduron a'r we bob amser yn Gymraeg ym mhob pwnc
- Gwaith cartref yn Gymraeg fel arfer mewn Gwyddoniaeth, Mathemateg a Gwersi eraill ond mae taflen i egluro yn Saesneg ar gael i'r rheini sydd yn dymuno.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/5 yn well am siarad Saesneg
- 4/5 yn gyfartal
- 3/5 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 2/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 4/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol
- 1/5 yn well am siarad Cymraeg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gallu siarad gyda pobl arall
- *"Fi'n cal hwyl yn siarad Cymraeg"*

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 5/5 eisiau gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Athrawon yn dweud wrth y plant i siarad Cymraeg – ond ddim yn cal ffræ
- Athrawon yn dweud yn garedig i beidio siarad Saesneg (y plant yn hapus gyda hyn.)

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

- Camu tua'r copa/mynydd - Siarad Cymraeg.

"Mae mynydd ar y wal yn y dosbarth ac mae lluniau i ni. Mae'r athrawon yn tynnu'r lluniau a'i roi mewn different places os ti'n siarad Cymraeg. Os ti'n siarad Cymraeg bob amser ti ar y top yn yr eira."

"Dwi'n hoffi cyrraedd y top. It makes me feel like i've worked hard and done something good."

Grŵp bl. 6 (Cae Top)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Dirprwy - Cymraeg
- Athrawon cerddoriaeth – Saesneg yn bennaf
- Staff cefnogi – Saesneg
- Llywodraethwyr - dwyieithog
- Ysgrifenyddes - Cymraeg
- Athrawon – Dibynnu ar y gwersi ond Cymraeg fel arfer

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr – Cymraeg
- Criw Celf – Saesneg
- Clwb chwaraeon – Saesneg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Darllen (amser darllen yn y dosbarth) – dwyieithog
- Chwarae – Saesneg
- Canu – Cymraeg
- Cinio – dwyieithog
- Mathemateg – dwyieithog
- Amser chwarae – dwyieithog

“Dwi wedi clywed rhai pobl yn siarad Cymraeg. Ond dyw e ddim yn language cyntaf y rhan fwyaf ohonom ni. Mae e'n haws siarad Saesneg achos di mam a dad fi ddim yn gwybod Cymraeg.”

Iaith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Gwyddoniaeth
- Athro yn ddwyieithog yn y dosbarth Mathemateg
- Athro yn siarad Cymraeg fel arfer mewn gwersi cyffredinol
- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r disgyblion mewn gwrs Wyddoniaeth
- Athro yn ddwyieithog gyda'r disgybl mewn gwrs Mathemateg a gwersi cyffredinol
- Disgyblion yn siarad Cymraeg gyda'r athro mewn gwersi Mathemateg, Gwyddoniaeth ac yn gyffredinol.
- Disgyblion yn siarad Saesneg gyda'i gilydd bob amser
- Gwerslyfrau a thafleuni gwaith yn ddwyieithog bob amser.
- Gwybodaeth o'r we yn ddwyieithog bob amser
- Defnyddio'r we yn Saesneg ym mhob gwrs

- Taflenni gwaith cartref yn ddwyieithog mewn gwersi Gwyddoniaeth
- Taflenni gwaith cartref yn Saesneg mewn gwersi Mathemateg
- Taflenni gwaith cartref yn ddwyieithog mewn gwersi yn gyffredinol.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 5/5 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 4/5 yn teimlo'n gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 1 yn gyfartal adref
- 3/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/5 yn well mewn iaith arall (Sbaeneg)
- 3/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol
- 2/5 yn gyfartal yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- *"Ti'n gallu siarad i lot mwy o bobl"*
- *"Wyt ti efo advantage yn ysgol uwchradd yn wersi iaith."*
- Ffrindiau newydd
- Helpu pobl arall i siarad Cymraeg
- *"Mae pobl yn respecto ti."*
- *"Ti'n cael head start yn yr ysgol uwchradd."*

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

"Dwi eisiau cadw i stydio yn Gymraeg achos dwi ddim eisiau colli y iaith."

"Dwi eisiau cael lot o different ones. Lot o ieithoedd. Fel latin."

- 3/5 eisiau astudio yn ddwyieithog
- 2/5 eisiau astudio yn amlieithog

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Athrawon yn dweud yn eithaf aml wrth y plant i siarad Cymraeg

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Nabod y siarter fel 'Camu tua'r Copa'. Y syniad o ddringo'r mynydd gyda bob ymdrech i siarad Cymraeg.

Ysgol Tryfan

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Tryfan	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	6 o gartrefi C 2 o gartref S 2 o gartref C/S

Grŵp bl. 9 a 10 (Tryfan)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pobl o ardaloedd penodol ond yn siarad Saesneg (ardaloedd o fewn Bangor)
- Disgyblion yn y dosbarth – Cymraeg
- Disgyblion tu allan i'r dosbarth – Saesneg. "Mae'n dibynnu sut ti'n teimlo at yr iaith."
- Athrawon Saesneg – dwyieithog
- Cogyddion – Saesneg
- Gofalwyr yn yr Hafan – Dwyieithog
- Cymorthyddion – Saesneg (rhan fwyaf)
- Y chweched dosbarth – Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi cyffredinol – Cymraeg
- Amser cinio ac amser egwyl – dwyieithog
- Clwb gwaith cartref – dwyieithog
- Gwersi addysg gorfforol – dwyieithog
- Y gofrestr - Cymraeg
- Clwb adolygu – dwyieithog
- Clwb garddio – Saesneg
- Clwb gwyddbwyll- Saesneg
- Clwb upwards - Saesneg
- Hafan (time out) - Saesneg (Hynny achos y disgyblion sydd yn mynd yno yn bennaf.
- Ymwelwyr - Dwyieithog (Rhai methu siarad Cymraeg e.e. dynas Samba)

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 6/10 yn teimlo eu bod yn well yn siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/10 yn teimlo ei fod yn hollol gyfartal yn gyffredinol
- 3/10 yn teimlo eu bod yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 8/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg

-
- 1/10 ddim yn siŵr o ran gwaith ysgol

- Yn gymdeithasol a gartref: Yr un fath â'r cwestiwn cyntaf

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru cyfathrebu gyda grŵp eang o bobl
- Haws dysgu iaith arall
- Adnabod pobl gwahanol
- Gwell cyfle am swyddi
- Gwell swyddi yn y pendraw
- Gallu mynd i Goleg y tu allan i Gymru
- Mae'n cŵl gallu siarad dwy iaith
- Help i gadw'r iaith yn fyw
- Gwell cyfleoedd o safbwynt: swyddi, ysgol, ffrindiau, cymdeithasu

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 8/10 yn dewis Cymraeg
- 1/10 yn dewis Saesneg
- 1/10 ddim yn siŵr

Dewis Cymraeg - *"Mae digon o gyfle i siarad Saesneg y tu allan i'r ysgol dwi ddim ymarfer mwy yn yr ysgol."*

Dewis Cymraeg - *"Dwi wedi arfer siarad Cymraeg yn yr ysgol."*

Dewis Saesneg - *"Bydd Saesneg yn fwy defnyddiol i fi y tu allan i Gymru."*

Ddim yn siŵr - *Mae athrawon da yn effeithio fy newis i."*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

"Mae'r athrawon yn deud y dylen ni siarad Cymraeg." (yn gwasanaeth, ar y coridor, yn y dosbarth.

"Ma na bosteri – ond dyn nhw ddim yn helpu lot."

"Dwi'n meddwl bod yr ysgol yma tua 60% Cymraeg. Ym mhob blwyddyn mae yna ganran uchel sy'n siarad Saesneg."

"Netho nw ddechre clwb o'r enw Clwb C oedd yn rili da. Odd gynno chi blant sy'n dda am siarad Cymraeg gyda rhai sydd ddim mor gryf. Fatha buddies i bobl gal marfer. Odd y 6ed yno hefyd."

"Ti sy'n gorfod newid i siarad Saesneg da nhw, nawn nhw ddim newid."

"Mae'n anodd weithia trïo siarad Cymraeg gyda rhywun ti di arfer siarad Saesneg efo nhw ers 10 mlynedd."

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Ddim yn gwybod un rhywbeth am y Siarter Iaith.

Ysgol Friars

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
6.7.15	Ysgol Friars	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 8 o gartref uniaith S

Grŵp Bl. 9 a 10 (Friars)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Dwyieithog
- Athrawon – Dwyieithog (Llawer ddim yn medru siarad Cymraeg)
- Staff y swyddfa – Saesneg
- Pobl coginio – Saesneg
- Staff cefnogi – Saesneg yn bennaf
- Mae yna rai athrawon penodol yn ymddangos fel eu bod yn gwneud ymdrech arbennig i hyrwyddo'r Gymraeg ac yn defnyddio llawer mwy o'r iaith na phawb arall. Tua 3 ohonynt yn yr ysgol.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Saesneg yn bennaf (Yr athro sy'n gyfrifol ddim yn medru siarad Cymraeg)
- Gwersi - Saesneg yn bennaf
- Amser egwyl – Saesneg
- Amser cinio – Saesneg
- Welsh Bac – Cymraeg
- Tocyn iaith – Cymraeg
- Rhai gwersi mae llawer o Gymraeg e.e. hanes a cerdd (hyn yn ddibynnol ar yr athrawon)
- Eisteddfod ysgol – Cymraeg.

“Dwi ddim yn hoffi gwneud gwersi yn Gymraeg achos dwi'n well yn Saesneg. It makes it a Welsh exercise if we do it in Welsh, not the subject.”

“Dwi'n teimlo ein bod ni'n colli ein Cymraeg gan bo ni ddim yn siarad e gyda ffrindiau nac mewn gwersi. Dydio ddim yn rhoi practice. Mae o'n pushed ddim yn naturiol.”

“Dwi'n meddwl bod e'n bwysig dysgu'r gwersi yn Saesneg achos yn Friars ma rhan fwyaf o pobl efo'r Saesneg fel iaith cyntaf. Mae'n bwysig i ni ddeall beth mae'r athrawon yn dweud.”

“Mae pobl iaith gyntaf yn mynd i Tryfan.”

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 10/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 10/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 10/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 10/10 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

“Dwi'n chwarae pêl rwyd i Eryri, dwi'n siarad Cymraeg gyda nhw.”

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Ffrindiau newydd
- Mwy clyfar
- Rhywbeth gwahanol i bobl eraill
- CV
- Dda i'n traddodiad yng Nghymru
- Haws dysgu iaith arall
- Hanes Cymru
- Cadw'r iaith yn fyw
- Mwy o waith ar gael ar ôl gadel addysg
- *“You can get a better job in Wales if you are bilingual.”*
- *“It's easier to learn a new language if yor brain is used to switching between two languages.”*

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 1/10 yn dewis astudio'n ddwyieithog
- 9/10 yn dewis astudio'n Saesneg

“Mae'n haws achos ni'n siarad Saesneg adre. Mae gen i fwy o eiriau Saesneg.”

“Ond os bydde ti'n cael gwersi yn Gymraeg bydde Cymraeg ti'n gwella! Os ti'n dechre gyda'r ddau iaith hanner a hanner yn blwyddyn 7 bydd e'n iawn. Bydd ti'n gallu neud y ddau yr un fath.”

“Mae'n anodd i fi fel yr un person yn teulu fi sy'n gallu siarad Cymraeg.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Pobl yn dod i mewn i gwersi Ffrangeg ac ati
- Ymwelwyr yn dod i'r neuadd i siarad da ni. Pobl o'r council a pethau – *“Dydy e ddim yn gweithio ac mae'n boring. Mae'n teimlo'n pushed.”*
- *“Sŵn i ddim yn dysgu fo sw'n i ddim efo fo yn barod - mae o'n rhy anodd.”*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Ysgol Cefn Coch

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Cefn Coch	6 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	2 o gartref Cymraeg 7 o gartrefi C/S 2 o gartref S

Grŵp bl.2 (Cefn Coch)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Disgyblion – Cymraeg bob amser
- Athrawon – Cymraeg bob amser (ond gwersi Saesneg diwedd bob prawn)
- Cymorthyddion a staff cefnogi – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Gofalwr – Cymraeg
- Gwragedd cinio – Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestru – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Radio – Cymraeg
- Amser chwarae – Cymraeg
- Amser cinio – Cymraeg
- Cyngor Ysgol – Cymraeg
- Amser Arian/Aur – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Clwb brechwast – Cymraeg
- Tripiâu – Cymraeg

Iaith gwersi

- Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi Mathemateg
- Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi yn gyffredinol
- Athro bob amser yn siarad yn Gymraeg gydag unigolion mewn gwersi Mathemateg a gwersi eraill.
- Disgyblion bob amser yn siarad yn Gymraeg gyda'r athro.
- Disgyblion bob amser yn siarad Cymraeg gyda'i gilydd.

- Gwerslyfrau a thafleuni gwaith bob amser yn Gymraeg
- Gwaith cartref yw darllen – un llyfr Cymraeg / un Saesneg i bawb.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/6 yn teimlo bod ei sgiliau siarad Cymraeg/Saesneg yn gyfartal yn gyffredinol
- 1/6 yn teimlo ei bod yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 1/6 yn teimlo ei bod yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 6/6 yn teimlo eu bod yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/6 yn teimlo eu bod yn gyfartal am siarad Cymraeg/Saesneg adref
- 1/6 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/6 yn well am siarad Cymraeg adref
- 6/6 yn nodi bod ei sgiliau yn gyfartal yn gymdeithasol

“Heblaw am pêl-droed – achos does neb yn siarad Saesneg yn clwb ni!”

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gallu deall pawb
- Hoffi siarad Cymraeg achos mae'n haws

“Dwi'n licio siarad Cymraeg achos mae'n hawdd 'di?”

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 6/6 yn dewis Cymraeg achos eu bod yn deall yn well.

“Cymraeg rili achos dan ni ddim yn siarad Saesneg lot.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Ddim wedi trafod y Gymraeg yn yr ysgol.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

“Os dach chi'n dweud ychydig bach o Gymraeg dach chi'n dringo bellach fyny'r mynydd.”

- Pan neud yn dda y disgyblion yn teimlo'n falch ac yn hapus. *“Oherwydd dan ni di cyrradd y top.”*

Grŵp Bl. 6 (Cefn Coch)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Cymorthyddion a staff amser cinio – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Gofalwr – Cymraeg
- Disgyblion – Cymraeg
- Ymwelwyr e.e. plismon – Cymraeg
- Ysgrifenyddes – Cymraeg
- Llywodraethwyr – Cymraeg
- Cyngor Ysgol (gweld hwn yn bwysig!) – Cymraeg
- Llysgenhadon (plant) – Cymraeg
- Myfyrwyr – Cymraeg

Ond plant o'r caban iaith (sydd ar y campws) – yn cael rhywfaint o Saesneg

“Plant hŷn sy'n dod o rwle arall yn mynd yn syth i'r uned iaith ac yna ma nhw'n dod atom ni y tymor wedyn yn rhugl yn y Gymraeg. Yr un adeg gei di dipyn o amser gyda newydd ddyfodwyr 'di os ydyn nhw ym mlwyddyn 1 neu llai.”

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth - Cymraeg
- Radio – Cymraeg
- Gwersi Cymraeg/Saesneg – Dwyieithog
- Clybiau ar ôl ysgol – Cymraeg
- Rygbi a pêl droed - Cymraeg ond lot o eiriau Saesneg. “Achos bo ni'n watshad o ar y teledu da ni'n gwobod lot yn Saesneg...fel 'hand ball' ond Cymraeg da ni'n siarad yn y canol.
- Amser darllen - Llyfra Cymraeg a Saesneg
- Rygbi tag / Pêl droed/Pêl rwyd “Be sy'n digwydd ar yr iard ydi...ti'n clywed mwy o eiria Saesneg yn ganol y Gymraeg. Ond Cymraeg ydio run fath.”

Iaith gwersi

- Athro gyda'r dosbarth yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Athro gydag unigolion yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Disgyblion gyda'r athro yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Disgyblion gyda'i gilydd yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.

- Gwerslyfrau a thafenni gwaith yn ddwyieithog mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol. Dibynnu ar darddiad y gwaith.
- Gwybodaeth o'r we a defnydd o'r we yn Saesneg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Tafenni gwaith cartref fel arfer yn ddwyieithog o ran mathemateg ac yn Gymraeg yn gyffredinol. *"Weithia 'ma 'chydig bach o help i bobl sy' a mam a dad yn siarad Saesneg."*
- Disgyblion yn cyflawni gwaith cartref yn Gymraeg i wersi Mathemateg a gwersi eraill.
- Grwpiau trafod yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/5 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 3 â sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 5/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/5 yn gyfartal adre
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg yn gymdeithasol
- 1/5 yn teimlo bod ei sgiliau yn gyfartal yn gymdeithasol

"Os da ni tu allan i'r ysgol dos na ddim rheola – da ni jest yn siarad yr iaith sy'n dod allan o ceg ni. Yn ysgol da ni siarad rhan fwyaf Cymraeg achos dyna be da ni di dysgu da ni fod i siarad yn yr ysgol. A dwi'n hapus efo hynna."

"Adre os dwi'n watshad you tube neu rwbeth dwi'n gwrando arno fe yn Saesneg. So os dwi'n troi at brawd fi yn syth wedyn, weithia dwi'n siarad Saesneg."

"Weithia os dwi di watshad rhaglen deledu Saesneg nai fynd mewn i'r gegin a siarad Saesneg fo mam. Ond ma hi'n siarad Cymraeg nôl efo fi."

"Os ti'n clywed rwbeth mewn un iaith mae wastad yn haws ail adrodd yn yr un iaith na cyfieithu fo. Ond os mai allan o ngheg i mae o'n dod – yna mae o'n dod yn Gymraeg."

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru cyfathrebu'n dda
- Helpu achub yr iaith sydd yn marw
- Haws i gael swydd
- Haws deall ac ateb
- Gorfod siarad Saesneg yn y byd go iawn
- Rhan o hunaniaeth ni. *"Mae e'n neud i ni deimlo ein bod ni'n rhan o'r wlad – so os da ni'n Saesneg a methu siarad Cymraeg da ni ddim yn teimlo yn rhan o betha."*

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 5/5 yn dewis gwneud ysgol yn Gymraeg. *“Da ni'n fwy rhugl yn siarad Cymraeg. So mae o'n haws neud o yn Gymraeg. Os sa ni di tyfu fyny yn yr iaith Saesneg yna bydda'n well gynno ni siarad Saesneg. Rŵan da ni di tyfu fyny yn siarad yr iaith Gymraeg a wedyn da ni'n hoffi siarad Cymraeg.”*
- *“Sw'n i'n deud fod y Gymraeg yn haws beth bynnag. Mae o'n ffonetig.”*
- *“Dwi ddim yn hoffi sgwennu Saesneg ond dwi'n hoffi siarad Saesneg.”*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *“Ddim yn yr ysgol, ond dwi di gweld leaflets yn y siopa yn deud wrtha chi ddechre bob sgwrs yn Gymraeg.”*
“Ma'n gwylltio fi yn yr ardal yma pan dwi'n gweld signs a ballu yn uniaith Saesneg. Y Gymraeg sydd fod ar y top. A ti'n gallu deud pan ma nhw di Google translatio fo.”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter iaith?

- Llenwi holiadur unwaith y flwyddyn.
- *“Ma'n trio neud yn siŵr bo ni'n siarad Cymraeg”.*
- *“Trio datblygu ni wrth neud gwaith.”*
- Y siarter iaith yn edrych fel mynydd ar y wal yn deud lle ti arni.
- Teimlo bod o'n ffordd dda achos os ti ishe neud yn dda cystadlu efo dy ffrindiau
- Teimlo ei fod yn helpu y rhai sydd ddim yn hollol hyderus/rhugl. *“Dim yn ddefnyddiol i rai fel ni sydd yn siarad Cymraeg drwy'r amser.”*

Ysgol Tan y Castell

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Tan y Castell	9 o flwyddyn 6	5 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S

Grŵp Bl. 6 (Tan y Castell)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

Y plant yn teimlo eu bod wedi rhannu yn ddwy garfan amlwg. Y bechgyn yn dueddol o siarad Saesneg a'r merched yn siarad Cymraeg. Hyn yn effeithio tipyn ar yr atebion. 2 newydd ddyfodwr ymhlith y bechgyn oedd yn amlwg yn cael bron popeth yn Saesneg. Er hyn roedden nhw yn medru cyfrannu yn rhugl Gymraeg i'r sgwrs yma. Roedd tipyn o ddadlau ac roedd yn amlwg bod y ddau grŵp yn defnyddio ieithoedd mewn ffyrdd gwahanol.

- Athrawes - Cymraeg
- Cymorthydd - Cymraeg
- Prifathrawes - Cymraeg
- Cogydd – Cymraeg /Saesneg
- Helpwr amser chwarae - Cymraeg
- Dynes glanhau – Cymraeg /Saesneg
- Athro cerdd – Cymraeg /Saesneg
- Plant – Cymraeg /Saesneg (carfannau penodol)
- Cyngor ysgol – Cymraeg /Saesneg
- Bydi buarth - Cymraeg /Saesneg
- Plant bach - Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Clwb brechwast – Cymraeg
- Amser chwarae – Saesneg yn bennaf
- Cofrestr – Cymraeg
- Darllen – Cymraeg /Saesneg (un o bob un)
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Amser chwarae – Saesneg yn bennaf “Hyd yn oed y plant sy'n dod o gartrefi Cymraeg. Ond dim y plant bach.”
- Gwersi – Cymraeg yn bennaf (eglwyrhad yn Saesneg)
- Amser cinio – Cymraeg /Saesneg
- Clwb urdd – Cymraeg drwy'r amser (plant sy'n hoffi Cymraeg sy'n dewis mynd yno)
- Amser aur – Cymraeg /Saesneg (dewis y disgybl)

laith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Athro yn siarad yn ddwyieithog gyda'r unigolion mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Disgyblion yn siarad Cymraeg gyda'r athro mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Disgyblion yn ddwyieithog gyda'i gilydd mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill (dibynnu ar pa garfan)
- Gwerslyfrau a thafleni gwaith yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill.
- Pob defnydd o'r we drwy gyfrwng y Saesneg ym mhob pwnc.
- Tafleni gwaith cartref a chyflawni gwaith cartref yn ddwyieithog o safbwynt Mathemateg a gwersi eraill

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/9 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/9 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal yn gyffredinol
- 3/9 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 6/9 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 3 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/9 yn well am siarad Saesneg adref
- 5 /9 yn well am siarad Cymraeg adref
- 9/9 yn gyfartal yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- *"Ti'n gallu gwneud dwywaith gymaint o ffrindiau."*
- *"Os ti'n trio cal job."* – (mam wedi sôn)
- Deall pobl
- Cadw'r iaith i fynd
- Rhan ohonoch chi.

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 3 yn dewis Cymraeg
- 6 yn dewis dwyieithog
- *"Da ni di tyfu fyny efo fo, dan ni ddim isho iddo fo fynd. Tasa pobl yn deud wrtha i bo rhaid fi siarad Saesneg, sa fi dal yn siarad Cymraeg."*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Trafodaethau ar y cyngor ysgol ar sut allwn ni wella'r iaith. Dyma pam mae'r buddies buarth yn bodoli er mwyn i bl.6 siarad gyda plant bach.

- Cael ffræe am siarad Saesneg ond dim cosb.
- Y merched eisiau gweld mwy o Gymraeg ond y bechgyn yn meddwl ‘Na mae’n iawn.’
- “*Y ganolfan iaith wedi newid popeth. Dwi’n gallu siarad Cymraeg.*” Ddim wedi gweld hi’n anodd dod nol i’r brif ffrwd.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau’r Siarter Iaith?

- Ymwybodol o’r mynydd. “*Ond yr athrawon sy’n penderfynu lle ti arni.*”
- Gwybod lle roedden nhw arni o ran dringo’r mynydd.

Ysgol Ardudwy

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Ardudwy	3 o flwyddyn 7 5 o flwyddyn 9 2 o flwyddyn 8 10 o flwyddyn 10	14 o gartrefi uniaith C 3 o gartrefi C/S 3 o gartrefi S

Grŵp Bl. 7, 8 a 9 (Ardudwy)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Plant ar y buarth – dwyieithog (yn ddibynol ar y cylch ffrindiau)
- Athrawon – Cymraeg
- Ymwelwyr – Dwyieithog (Ond Cymraeg fel arfer)
- Aelodau'r Cyngor Ysgol - Cymraeg
- Staff atodol – dwyieithog

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Y fagloriaeth – Cymraeg
- Clwb sillafu (gwella iaith) – Saesneg (i blant sy'n gweld Saesneg yn anodd)
- Gwaith cartref yn ddwyieithog - (dewis y disgybl – os yw wedi cael caniatâd)
- Posteri a popeth sy'n weledol – dwyieithog.
- Cerddorfa – Cymraeg
- Clybiau clwb gwaith cartref – Cymraeg

“Ma na lot o Saesneg tu allan i'r dosbarth. Ma na rai yn dewis Cymraeg. Ond mwy o Saesneg. Os oes un yn siarad Saesneg ma pawb yn newid.”

“Ma pawb yn gallu siarad Cymraeg, ond i bobl sy'n siarad Saesneg adref, mae jest yn haws siarad Saesneg.”

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 8/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/10 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 6/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/10 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 8/10 yn well am siarad Cymraeg adref

- 2/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 5/10 yn well yn Gymraeg yn gymdeithasol
- 3/10 yn gyfartal yn gymdeithasol
- 2/10 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Haws dysgu 3ydd neu 4ydd iaith
- Gallu siarad gyda mwy o bobl
- Haws cael swydd
- Gwybod sut i wneud dy waith a dilyn cyfarwyddiadau
- Iaith gyfrinachol pan ti dramor
- Mwy diddorol i bobl ti'n cyfarfod
- Mae'n sgil ychwanegol
- Mae'n agor drysau a rhoi dewis i ti

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

Ddim wedi gofyn y cwestiwn yn yr ysgol yma (ar gais y prifathro).

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Cael cyflwyniad am yr iaith yn gwasanaeth weithiau
- Athrawon yn 'hoffi' atgoffa ond ddim yn cael llawer o lwc

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Grŵp Bl. 10 (Ardudwy)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Disgyblion - Saesneg yn bennaf ond rhai grwpiau Cymraeg -
- Gofalwr – dwyieithog (medru siarad Cymraeg ond dibynnu ar iaith cartref y disgybl)
- Gweithwyr y gegin – Saesneg
- Athrawon – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Cymorthyddion – dwyieithog (dibynnu ar pwy ma nhw'n helpu)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Cymraeg
- Gwersi – Cymraeg
- Moodle – Cymraeg
- Eisteddfod ysgol – Cymraeg
- amser egwyl – Saesneg yn bennaf
- amser cinio – Saesneg yn bennaf

Tabl gwersi – Gweler atodiad 3

“Pan oeddwn i eisiau gwneud fy ngwaith yn Saesneg roedd yr ysgol wedi gwrthod.”

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/10 yn teimlo bod ei siliau siarad yn gyfartal yn gyffredinol
- 2/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 7/10 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 7/10 yn teimlo yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 3/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 8/10 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/10 yn gyfartal adref
- 3/10 yn well am gymdeithasu yn Saesneg
- 1/10 yn well am gymdeithasu yn Gymraeg
- 6/10 yn gyfartal wrth gymdeithasu

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Helpu gyda cael swydd
- Gwneud ni'n unigryw
- Hunaniaeth - y teimlad o berthyn

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

Ddim wedi gofyn y cwestiwn yn yr ysgol yma (ar gais y prifathro).

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *“Athrawon yn swnian ac yn gweiddi arnom ni i siarad Cymraeg.”*
- Dadleuon o fewn cylchoedd ffrindiau (hynny yn fwy iach ym marn y disgyblion)
- Ddim yn hoffi cal gwasanaeth am ddefnyddio iaith. Teimlo bod yr ysgol yn siarad lawr â nhw.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Ysgol Nefyn

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
25.6.15	Ysgol Nefyn	5 o flwyddyn 2	1 o gartref uniaith S 4 o gartref uniaith C
		5 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith S 1 o gartref C/S 3 o gartref uniaith C

Grŵp Bl. 2 (Nefyn)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth
- Athrawon
- Cymorthyddion (antis)
- Pobl 'agor y llyfr'
- Dirprwy
- Gwragedd cinio
- Gofalwr

"Dwi byth yn siarad Saesneg efo'r athrawon neu byddwn i'n cael row!"

Holl staff yr ysgol hon yn medru siarad Cymraeg. Y disgyblion yn siarad Cymraeg gyda bob aelod o'r staff yn ddiamod.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Amser chwarae - Cymraeg (weithiau rhai gemau yn Saesneg achos dynwared rhaglenni teledu.
- Clwb brechwast - Cymraeg
- Coginio – Cymraeg
- Amser aur - Cymraeg
- Urdd - Cymraeg
- Amser Aur – Cymraeg
- Addysg gorfforol – Cymraeg
- Cardiau clod – Cymraeg
- Amser darllen – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Siart mynydd – Cymraeg
- Snac – Cymraeg

laith gwersi

Pob gwern a phob ymwneud ag eraill yn digwydd yn Gymraeg o fewn awyrgylch y dosbarth. Ychwanegiad Saesneg ar waelod y gwaith cartref i gefnogi rhieni i gefnogi eu plant. Pob ymwneud â'r we yn digwydd yn Saesneg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/5 yn teimlo'n well yn siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 yn teimlo bod ganddo sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 3/5 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 1/5 yn teimlo ei fod yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/5 yn teimlo ei fod yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg (am ei fod yn darllen llawer yn ei farn ef.)
- Pawb yn teimlo eu bod yn gyfartal adre. (Hyn yn taro'n rhyfedd o ystyried cefndir ieithyddol y grŵp. O holi ymhellach roedd hi'n amlwg fod y plant yn dynwared cymeriadau megis Frozen yn Saesneg ac roedd hynny yn dylanwadu'n drwm ar iaith chwarae adref.
- Yr un fath â'r uchod yn gymdeithasol. Defnyddio Saesneg i 'actio' dynwared.
"Gema fath mynd ar gwyliau. Cogio bod ar wylia. Neu siarad fo fi fy hun neu efo'r dolia. Saesneg ma nw'n siarad. Dwi di gweld nhw ar y teledu. Elsa ac Anna."

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Mae'n cŵl
- Deall pobl o wledydd eraill
- Braf i siarad gyda ffrindiau o wledydd eraill hefyd
- Dysgu pobl arall sut i siarad Cymraeg

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 2/5 yn dewis gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 3/5 yn dewis dwyieithog

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Ddim yn ymwybodol

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Cynllun o'r enw Siart Fynydd – y broses o gael lluniau o unigolion ar y llun. Yr athro yn gwobrwyo rhai am siarad Cymraeg wrth eu symud i fyny'r mynydd.

Grŵp bl.6 (Nefyn)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth - Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Cogyddes – Cymraeg
- Uned Gymraeg – Cymraeg
- Gofalwraig – Cymraeg
- Help y dosbarth – Cymraeg
- Disgyblion Cymraeg bron bob amser (heblaw gyda pobl newydd i'r ysgol)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr - Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Gwersi – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Clwb gweu/pêl droed /criced – Cymraeg
- Clwb brechwast – Cymraeg
- Amser chwarae a cinio – Tipyn o Saesneg am bod rhai methu siarad Cymraeg. Y criw Cymraeg yn teimlo drostyn nhw ac yn troi i'r Saesneg.

“Ma gynnon ni gytundeb amser chware lle dan ni'n gofalu am y plant bach. Ma hynna yn gorfod bod yn Gymraeg. Os na da ni'n neud dydan nhw ddim.”

“Dwi weithiau yn siarad Saesneg amser cinio achos ma pobl ar bwrdd fi yn siarad Saesneg. Ma nhw'n siarad Saesneg adra.”

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg heblaw am waith cartref.
- Gwybodaeth o'r we bob amser yn Saesneg. Ond cyfieithu fel arfer neu ateb yn Gymraeg
- Eglurhad o waith cartref Cymraeg ar gael i unigolion penodol

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/5 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 1/5 sgiliau cyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 4/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 2 â sgiliau cyfartal wrth gymdeithasu
- 3 yn well am gymdeithasu yn Gymraeg

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru deall pawb
- Helpu i gyfathrebu
- Bod yn wahanol
- *“Da ni'n gallu dewis be i siarad”*
- Dysgu iaith i bobl arall – helpu nhw
- Haws dysgu iaith arall
- *“Ma'n helpu chi i gyfathrebu efo pawb da chi isho gneud efo.”*

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- Byddai pawb yn dewis astudio yn Gymraeg
- Un yn meddwl y byddai'n dewis Saesneg yn yr ysgol uwchradd. *“Achos ma sgwennu Saesneg fi'n well medda athro fi. Dwi'n darllen lot o Saesneg.”*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Wedi llenwi holiaduron iaith yn flynyddol (i'r cyngor yng Nghaerdydd)
- Cyngor ysgol yn trio datblygu amser chwarae i helpu plant sydd ddim yn gallu siarad Cymraeg.
- *“Ma na holiadur bob tymor sy'n gofyn i ni faint mor bwysig di'r Gymraeg i ni. A faint da ni'n siarad. Mae o'n mynd i'r cyngor yng Nghaerdydd” .*
- *“Dwi'n deall bod yr ysgol yma yn Gymraeg ac mae'n bwysig yn yr ardal yma. Felly dwi wedi dysgu Cymraeg yn iawn.”*
- *“Mae o'n bentre Cymraeg yng nghanol Cymru. Ma na fwy a mwy o bobl yn siarad Saesneg ac ma angen llefydd fel Llangybi i neud ni ddysgu bob gyda'n gilydd a siarad Cymraeg.”*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

- Y darlun o'r mynydd ar wal yr ystafell ddosbarth
- *“Bob tro 'ma rhywun yn siarad Cymraeg dan ni'n cal symud ein tocyn ni fyny'r mynydd. Netho ni neud o am flwyddyn ond nawr ma pawb di anghofio amdano fo.”*

Ysgol Sarn Bach

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
25.6.15	Ysgol Sarn Bach	4 o flwyddyn 2	2 o gartref C/S 2 o gartref uniaith S
		8 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith C 3 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S 1 o gartref C/Hebraeg

Grŵp Bl. 2 (Sarn Bach)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Athrawon cyflenwi – Cymraeg
- Cymorthyddion – Cymraeg
- Gofalwraig – Cymraeg
- Plant – ddim yn siarad Cymraeg drwy'r amser wrth chwarae. Hefyd wrth fwyta amser cinio dan ni'n siarad Saesneg.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Cymraeg
- Amser ffrwyth – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Urdd – Cymraeg
- Cinio - Cymraeg yn bennaf ond ychydig o Saesneg
- Amser chwarae - Cymraeg yn bennaf ond ychydig o Saesneg
- Gwersi – Cymraeg
- Amser aur - Cymraeg
- Darllen – dwyieithog

“Ma plant bl.6 bob amser yn siarad Saesneg. Ond ma'r plant bach yn siarad Cymraeg.”

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg yn yr ysgol hon.
- Mae help i gael wrth gyflawni gwaith cartref - hynny yw canllawiau i rieni
- Dim defnydd o'r we yn cael ei wneud yn yr ysgol yma.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/4 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 2/4 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 4 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 2 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1 yn well am siarad Saesneg adref
- 1 yn gyfartal adref
- 2 yn well yn Gymraeg wrth gymdeithasu
- 2 yn gyfartal wrth gymdeithasu .

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

Ddim yn gwybod

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 2 yn dewis astudio'n Gymraeg
- 2 yn dewis astudio'n Saesneg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

“Ma'r athrawon wastad yn deud wrtha ni i siarad Cymraeg.”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Wedi cal holiadur ynglŷn â Cymraeg a Saesneg – ddim yn gwybod i bwy nac i ba bwrpas.

Grŵp bl.6 (Sarn Bach)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Athrawon – Cymraeg
- Cymorthyddion - Pawb yn medru Cymraeg ond weithiau yn helpu yn Saesneg os oes rhai yn gweld Cymraeg yn anodd
- Glanhawr -Cymraeg
- Staff cinio – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Ymwelwyr - Dwyieithog (dibynnu ar y weithgaredd)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Amser cinio – Mwy o Saesneg ond rhai yn siarad Cymraeg
- Athletau – Cymraeg
- Cyfnod darllen – dwyieithog (dewis personol)
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Seren yr wythnos – Cymraeg
- Ymarfer corff – Cymraeg
- Tripiau – Cymraeg
- Chware pêl droed – Cymraeg ond lot o eiriau Saesneg. *“Dan ni'n gweiddi petha fel 'free kick.’”*
- *“Dan ni'n siarad Saesneg gyda'n gilydd weithiau. Ond ma mwy o Gymraeg sŵn i'n deud. Ma'n dibynnu fo pwy dwi'n siarad.”*

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg ym mhob pwnc yma.
- Cefnogaeth ychwanegol gyda gwaith cartref
- Defnydd o'r we yn Saesneg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/8 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 5/8 yn siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/8 yn gyfartal yn gyffredinol
- 1/8 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 5/8 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 2/8 â sgiliau cyfartal yn yr ysgol
- 5/8 yn well am siarad Saesneg adre
- 2/8 â sgiliau cyfartal adre
- 1/8 yn well am siarad Cymraeg adre
- 8/8 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- haws dysgu iaith arall
- helpu ni fod yn glyfar
- cael ffrindiau gwahanol
- gallu siarad gyda pawb
- teimlo'n ddiogel

"Dwi ddim yn gwbod, dwi ddim di meddwl llawar. Dwi'n neud o heb feddwl."

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 6/8 yn dewis Saesneg
- 2/8 yn dewis Cymraeg

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *"Dan ni'n siarad am y siartar iaith. Etho ni i nôl gwobr arian. Ma'n golygu faint da chi'n siarad Cymraeg yn yr ysgol. Ma rhaid i chi siarad llwyth i gal aur."*
- *"Ma'n bwysig i gadw'r iaith i fyw. Does dim llawer o bobl yn siarad Cymraeg. Ma na bobl yn dod yma a troi'r iaith yn lle bo ni'n troi nhw."*
- Trafod ar y cyngor ysgol hefyd – sut i fynd ati i wella. Ymgyrch amser chwarae a creu syniadau newydd. Sgipio a canu'n Gymraeg ag ati. Neb yn hoffi hynny llawer – teimlad ei bod yn gorfod chwarae mewn ffordd arbennig.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Uchod

Ysgol Botwnnog

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
7.7.15	Ysgol Botwnnog	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 6 yn dod o gartref C 2 yn dod o gartref S

Grŵp BI.9 a 10 (Ysgol Botwnnog)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Athrawon - pob un yn siarad Cymraeg heblaw am yr adran Saesneg
- Merched cinio – Cymraeg (gwrthod siarad Saesneg)
- Gofalwr – Cymraeg
- Technegydd – Cymraeg
- Nyrs – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Disgyblion – un Saesneg yn dueddol o droi iaith y lleill. Ond pawb yn medru siarad Cymraeg. Cymraeg yw'r mwyafrif.

Beth sy'n digwydd o ran y Gymraeg?

- Gwersi – Cymraeg
- Cofrestri – Cymraeg
- Llyfrgell – Cymraeg
- Amser egwyl – Cymraeg
- Amser cinio – Cymraeg
- Posterï – Cymraeg
- Sgrîn digidol – Cymraeg
- Gweithdai (un neu ddau wedi bod yn Saesneg gan ddarparwr allanol)
- Gwefan yr ysgol – Cymraeg

Mae'r uchod i gyd yn digwydd yn Gymraeg ac mae'r elfennau gweledol e.e. posterï, gwefan yn ddwyieithog.

Mae yna gefnogaeth ychwanegol i newydd ddyfodwyr i dderbyn pecynnau gwaith cyfrwng Saesneg. Ond maent yn cyflwyno gwaith yn Gymraeg.

Iaith Gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/10 yn well am siarad Saesneg
- 6/10 yn well am siarad Cymraeg
- 2/10 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal
- 6/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 2/10 yn well am neud gwaith ysgol yn Saesneg
- 2/10 yn gyfartal yn yr ysgol
- 6/10 yn well yn Gymraeg adref
- 3/10 yn well adref yn Saesneg
- 1/10 yn gyfartal adref
- 6/10 yn well yn gymdeithasol Gymraeg
- 2/10 yn well yn cymdeithasu yn Saesneg
- 1/10 yn teimlo'n gyfartal wrth gymdeithasu.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gwell cyfle am swyddi
- Medru cyfieithu
- Gallu siarad gyda mwy o bobl
- Bod yn fwy diddorol fel unigolyn
- Agor drysau a rhoi cyfleoedd
- Magu hyder

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 4 eisiau astudio yn Gymraeg
- 1 eisiau astudio yn Saesneg
- 5 eisiau astudio yn ddwyieithog.

“Dwi isho neud o hanner a hanner achos er bo fi'n hoffi siarad Cymraeg dwi'n gweld gwaith yn haws yn Saesneg.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

“Os dach chi'n siarad Saesneg amser egwyl ma'r athrawon yn gofyn i chi pam bo chi'n neud hynny.”

“Ma na bosteri o gwmpas y lle ond dan nhw ddim yn gweithio. Does neb yn sylwi!”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Atodiad 2: Cwestiynau grŵp ffocws

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?
2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?
3. Beth sy'n dda/ddim yn dda am siarad dwy iaith?
4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?
5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?
6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?